

Leena Leskinen

Jukka Tikkanen

Pekka Leskinen

Leena Leskinen, Jukka Tikkanen ja Pekka Leskinen

Pohjoisten metsäkeskusten yhteistyöryhmät ja niiden osallistuminen alueellisten metsäohjelmien laadintaan

Leskinen, L.A., Tikkanen, J. & Leskinen, P. 2002. Pohjoisten metsäkeskusten yhteistyöryhmät ja niiden osallistuminen alueellisten metsäohjelmien laadintaan. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2002: 99–114.

Pohjoisten metsäkeskusten sidosryhmät jaoteltiin ryhmiin yhteistyön määrää, metsätalouden kehitystä ja alueellista metsäohjelmaa koskevien näkemysten perusteella. Metsäkeskusten ja sidosryhmien 1398 edustajalle lähetetyn kyselyn vastausprosentti oli 55.

Tulosten perusteella metsäkeskusten sidosryhmät voidaan jakaa kolmeen yhteistyöryhmään: kiinteään, kontaktimaiseen ja harvinaiseen. Metsäkeskukset ovat kiinteässä yhteistyössä metsänhoitoyhdistysten ja metsäteollisuuden kanssa. Nämä ovat tyytyväisiä metsätalouden kehitykseen tähän mennessä ja tuntevat metsäohjelman hyvin. Metsähallituksen, ympäristöhallinnon, kuntien viranomaisten ja TE-keskusten kanssa yhteistyö on kontaktimaista. Nämä tuntevat alueellisten metsäohjelmien hyvin ja enimmäkseen luottavat sen vaikuttavuuteen. Luontomatkaileuryritysten, ympäristöjärjestöjen ja paliskuntien kanssa yhteistyö on harvinaista. Nämä tuntevat metsäohjelman huonoimmin ja se toteuttaa heikoimmin näiden tavoitteita.

Laadullisen analyysin perusteella voidaan erottaa neljä näkökulmaa metsien käytön ongelmiin: 1) Perinteisen metsätalouden laiminlyönti, 2) puumarkkinoiden ja puunjalostuksen kehittymättömyys, 3) metsäluonnon suojelun laiminlyönti sekä 4) pienimuotoisen metsätalouden väheksyminen. Kiinteässä yhteistyöryhmässä näkökulmat 1) ja 2) nähtiin tärkeinä, kontaktimaisessa kaikki näkökulmat olivat esillä ja harvinaisessa korostuivat näkökulmat 3 ja 4.

Asiasanat: kysely, yhteistyöverkosto, osallistava suunnittelu, Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Kainuu

Yhteystiedot: *Leskinen, L. & P.*: Metla, Kannuksen tutkimusasema, PL 44, 69101 Kannus;
Tikkanen: Oulun seudun amk, Luonnonvara-alan yksikkö, Metsäkouluntie, 90650 Oulu
Sähköposti leena.leskinen@metla.fi, jukka.tikkanen@oamk.fi, pekka.leskinen@metla.fi
Hyväksytty 30.5.2002

I Johdanto

A lueellisten metsäohjelmien laatiminen on määritetty Metsälaiissa (1996) metsäkeskusten tehtäväksi. Lain mukaan ”*Ohjelmaa laadittaessa metsäkeskusten tulee olla yhteistyössä alueen metsätaloutta edustavien ja muiden tarpeellisten tahojen kanssa.*” Metsätalouden alueellisten tavoiteohjelmien laatiminen vuonna 1998 ja niiden päivittäminen alueellisiksi metsäohjelmiksi vuonna 2001 ovat olleet laajimpia maakuntien metsätaloutta koskevia prosesseja, joissa on noudatettu osallistavan suunnittelun lähestymistapaa (Hytönen 2000).

Suunnittelutilanteet ovat sosiaalisia prosesseja ja ne voidaan jaotella esimerkiksi korporatiiviseen, osallistavaan ja yhteistoiminnalliseen suunnitteluun. Osallistavassa suunnittelussa pyritään käsittelemään erilaisia arvostuksia ja löytämään yleisesti hyväksytyjä suunnitteluratkaisuja (Loikkanen ym. 1997, Hyttinen ja Niskanen 1999, Kivinen 1999, Wallenius 2001). Esimerkiksi yleisötilaisuuksien ja suunnitteluryhmien tarkoituksena on ollut kerätä tietoa eri osapuolten mielipiteistä, saavuttaa keskustelun avulla läheisempi ymmärrys osallistuvien tahojen välillä, sekä tarjota yhteistyö- ja vaikutusmahdollisuuksia uusille tahoille metsätaloudessa (Tikkanen ja Ala-aho 1997, Leskinen 2002). Perinteinen korporatiivinen metsäpolitiikan suunnittelunäkemyks on korostanut edunvalvontaa ja edustuksellisuutta lähinnä kansallisella tasolla (Ollonqvist 2001). Osallistavan suunnittelun lähestymistavassa ollaan kiinnostuneita myös paikallisten osapuolten ja jopa yksilöiden intressien yhteensovittamisesta.

Maakuntien aluekehityksen kannalta olisi tärkeää kehittää vallitsevaa maakunnallista suunnittelumenettelyä ns. yhteistoiminnallisen suunnittelun suuntaan (Hytönen 2000). Yhteistoiminnallinen suunnittelu luo lähtökohdat uuden tiedon tuottamiseen ja innovatiiviseen toimintaan (Healey 1992, Nonaka ja Takeuchi 1995). Yhteistoiminnallisen suunnittelun lähestymistavan (Healey 1997) mukaan tasa-arvoiset sosiaaliset suhteet ovat onnistuneen suunnittelun ja kehityksen välttämätön ehto. Sosiaalisten suhteiden huomioon ottaminen suunnittelun kehitystyössä on tarpeellista, koska 1) taloudellistenkin päämäärien tavoitteluun liittyy aina myös ei-taloudellisia motiiveja (esimerkiksi hyväksyntä, status ja valta),

2) yksilön taloudellista toimintaa ei voida irrottaa toimintaa ohjaavasta sosiaalisesta rakenteesta, joka keskeisellä tavalla vaikuttaa yksilön tekemiin ratkaisuihin ja 3) taloudelliset ja muut instituutiot eivät synny itsestään, vaan ovat aina sosiaalisen toiminnan tulosta (Granovetter 1985, Johanson ym. 1995).

Tässä tutkimuksessa metsäkeskusten sidosryhmäyhteistyötä tarkastellaan yhteistoiminnallisen suunnittelun näkökulmasta. Sidoryhmäyhteistyön sosiaalista rakentumista selvitetään yhteistoiminnallisen suunnittelun edellytysten arvioimiseksi metsäohjelmatyössä.

Tutkimuksen tavoitteena on kuvailla pohjoisten metsäkeskusten (Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu ja Lappi) sidosryhmien jakaantuminen yhteistyöryhmiin. Yhteistyöryhmät muodostetaan vastaamalla seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) Millaista on metsäkeskusten yhteistyö eri sidosryhmien kanssa? 2) Millaisena sidosryhmien toimijat näkevät metsätalouden viimevuosien kehityksen maakunnassaan? 3) Miten metsätalouden alueellinen tavoiteohjelma on koettu yhteistyökanavana metsäkeskuksessa ja sidosryhmissä?

2 Aineisto ja menetelmät

Metsäkeskuksissa nimettiin sidosryhmäajattelun (Carrol ja Näsi 1997) pohjalta ne organisaatiot ja yhteisöt, jotka voisivat olla mahdollisia metsäkeskusten yhteistyötahoja. Eri sidosryhmien näkemysten selvittämiseksi kysely lähetettiin niiden maakuntatoimistoihin ja aluetoimistoihin. Kysely postitettiin etukäteen nimetyille henkilöille, joita pyydettiin vastaamaan edustamansa sidosryhmän näkökulmasta. Perusjoukon pienuuden takia kysely lähetettiin kokonaisuudessaan metsäkeskusten yhteistyöverkostolle. Kyselylomakkeen kysymykset olivat kaikille vastaajille samoja. Kyselyn liitteeksi laitettiin kunkin metsäkeskuksen vuonna 1998 valmistuneen metsätalouden alueellisen tavoiteohjelman lyhennelmä.

Kyselylomakkeet, kaikkiaan 1398 kpl, lähetettiin vastaanottajille elokuussa ja syyskuussa 2000. Vastaamatta jättäneille lähetettiin yksi uusintakierros lomakkeita. Kyselyn vastausprosentti oli koko aineis-

Taulukko I. Vastaajien jakautuminen maakunnittain ja eri sidosryhmien kesken.

Sidosryhmä	Kainuu	Pohjois-Pohjanmaa	Lappi	Etelä-Pohjanmaa	Yhteensä
Metsäkeskus	12	19	13	19	63
Metsänhoitoyhdistys tai yhdistysten liitto	6	20	10	25	61
Ympäristöhallinto (ympäristökeskus, kunnan ympäristöviranomaisen)	5	27	10	18	60
Aluekehitysviranomainen (maakunnan liitto, kunnan elinkeino- ja maatalousviranomaisen, TE-keskus, maaseutukeskus)	9	28	17	33	87
Vapaaehtoinen ympäristöjärjestö	3	10	10	6	29
Koulutus- neuvonta tai tutkimusorganisaatio (Metla, yliopistot, 4H, oppilaitokset)	7	17	15	20	59
Metsästys- ja kalastusorganisaatio	5	13	11	21	50
Luontomatkailu (ohjelmopalveluyritys tai Villi Pohjola)	2	7	11	0	20
Metsäteollisuuden puunhankintaorganisaatio	12	29	18	31	90
Mekaaninen puunjalostus	9	1	1	8	19
Paliskuntain yhdistys tai paliskunta	3	4	17	0	24
Metsähallitus, Metsätalous	2	3	8	0	13
Metsähallitus, Luontopalvelut	3	3	1	1	8
Ammatillinen edunvalvontajärjestö (MTK, yrittäjien yhdistykset, Koneyrittäjien liitto, Puu- ja erityisalojen liitto)	4	19	4	18	45
Muu ¹	13	56	31	39	139
Yhteensä	95	256	177	239	767

1 Luokkaan "Muu" sijoittui mm. 49 kuntien vastaajaa sekä 26 vastaajaa 4H-yhdistyksistä.

tossa 55. Vastaajien jakautuminen maakunnittain ja eri sidosryhmien edustajiin on esitetty taulukossa 1.

Kyselylomake muodostui neljästä osiosta. Aluksi kysyttiin taustamuuttujia, kuten ikää, sukupuolta ja vastaajan edustamaa sidosryhmää. Toisen osion tavoitteena oli selvittää, miten läheisiä eri sidosryhmätahot ovat metsäkeskusten kanssa. Kysymykset koskivat mm. a) yhteistyön ja kontaktien määrää muiden sidosryhmien kanssa, b) millaisia käsityksiä sidosryhmien toimijoilla on omasta ja toistensa toimintavalmiuksista, kuten mm. yhteistyökyvystä, avoimuudesta ja johdonmukaisuudesta, sekä c) miten tärkeinä toimijat näkevät omalta näkökulmaltaan muut toimijat ja päinvastoin.

Kyselyn kolmannen osion tavoitteena oli kerätä tietoa erilaisista metsiin liittyvistä päämääristä ja arvostuksista. Vastausta tähän haettiin mm. pyytämällä nimeämään alueellisen metsätalouden ongelmia sekä arvioimaan, miten eräissä metsätalouden päämääriä on edistytty edellisten (v. 1998) metsätalouden alueellisten tavoiteohjelmien laadinnan jälkeen.

Neljäs osio kartoitti vastaajien kokemuksia osallistumisesta alueellisen metsäohjelman laadintaan.

Osiossa kysyttiin, miten sidosryhmien vastaajat ovat osallistuneet, miten halukkaita he ovat osallistumaan metsäohjelmien laadintaan jatkossa sekä käsityksiä metsäohjelman vaikuttavuudesta. Kyselyssä hyödynnettiin osittain samoja kysymyksiä kuin aikaisemmin vuonna 1996 toteutetussa Pohjois-Pohjanmaan metsästrategiakyselyssä (Tikkanen ja Ala-aho 1997).

Kysymykset olivat monivalintatehtäviä ja avoimia kysymyksiä. Monivalintatehtävien tulokset analysoitiin pääasiassa kuvailevin menetelmin, kuten ristiintaulukoinnin. Soveltuvien osin hyödynnettiin χ^2 -riippumattomuustestiä (Ranta ym. 1989). Riippumattomuustestin ehdot täytyivät vain muutaman kysymyksen kohdalla. Aineistossa voitiin havaita sidosryhmien välisiä eroja. Merkittäviä maakunnallisia eroja ei ollut havaittavissa.

Avointen kysymysten vapaamuotoiset vastaukset tallennettiin sanasta sanaan sellaisenaan kuin vastaaja oli ne lomakkeelle kirjoittanut. Vastaukset analysoitiin laadullisesti luokittelemalla ja muodostamalla tyyppejä (Alasuutari 1994). Tyypittelyn tavoitteena on löytää sopiva erottelukriteeri, jolla aineisto jaetaan luokkiin.

Lopuksi metsäkeskus sidosryhmineen jaoteltiin yhteistyöryhmiksi ja tätä jaottelua testattiin hyödyn-tään laadullisen analyysin tuloksena saatuja eri-laisia metsätalouden ongelmien luokkia. Vastaajat ryhmiteltiin näihin kolmeen ryhmään edustamien-sa sidosryhmien perusteella ja testattiin χ^2 -riippu-mattomuustestillä, eroavatko eri ryhmissä näkemyk-set metsätalouden ongelmista. Näkemykset erosivat erittäin merkitsevästi ($p < 0,001$), joten taulukossa 6 esitettyä yhteistyöryhmien jaottelua voidaan pitää aineiston näkökulmasta perusteltuna.

3 Tulokset

3.1 Metsäkeskusten yhteistyö

3.1.1 Yhteistyön määrä

Metsäkeskusten ylivoimaisesti tärkeimmät yhteis-työkumppanit ovat metsänhoitoyhdistykset ja met-säteollisuusyritykset (taulukko 2). Kaikki metsäkes-kusten vastaajat ilmoittivat olevansa yhteistyössä metsänhoitoyhdistysten kanssa joko jatkuvasti, kuu-kausittain tai ainakin muutamia kertoja vuodessa. Metsäkeskusten vastaajista 41% ilmoitti olevansa lä-hes jatkuvasti yhteistyössä metsäteollisuusyritysten kanssa ja 49% joko kuukausittain tai ainakin muu-tamia kertoja vuodessa. Metsänhoitoyhdistysten ja metsäteollisuusyritysten vastaajien vastaukset ovat yhdenmukaisia näiden vastausten kanssa.

Muita läheisiä yhteistyökumppaneita metsäkes-kuksille olivat ympäristökeskukset, kuntien ympä-ristö- ja maatalousviranomaiset, metsä- ja luon-nonvara-alan oppilaitokset, riistanhoitoyhdistykset, Metsähallituksen metsätalouden tulostoiminto ja maaseutukeskukset (taulukko 2). Metsähallituksen merkittävyys yhteistyökumppanina erosi huomatta-vasti niin, että Kainuussa ja Lapissa yhteistyötä teh-tiin paljon ja Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla vähän. Edellä mainittujen sidosryhmien edustajien vastauk-set koskien metsäkeskuksia olivat yhdensuuntaisia näiden tulosten kanssa.

Metsäkeskusten vastaajista vain korkeintaan 35% ilmoittaa olevansa yhteistyössä seuraavien sidosryh-mien kanssa: luontomatkailuyritykset, luonnonsuo-jeluyhdistys tai -piiri, yliopisto, yrittäjien yhdistys,

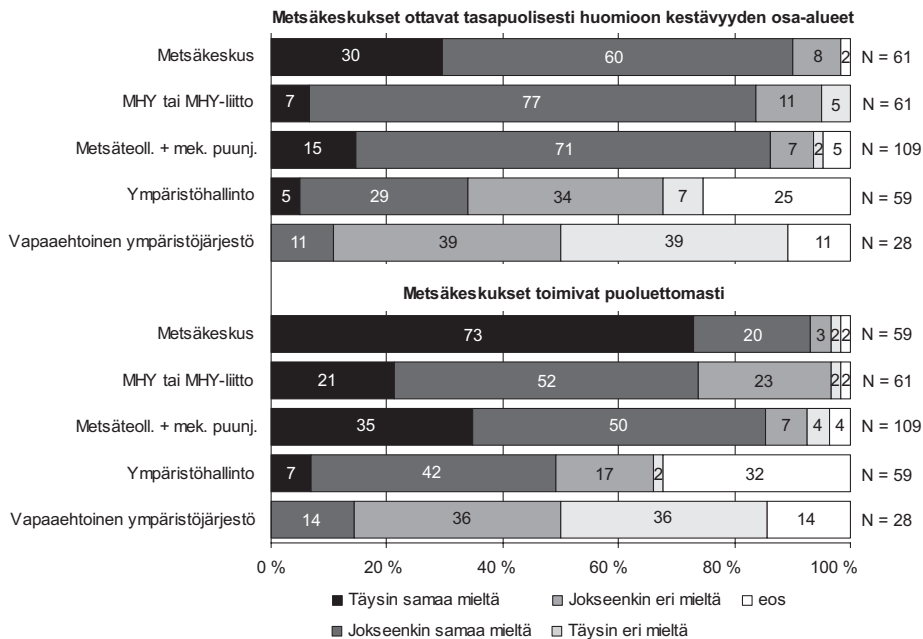
Taulukko 2. Metsäkeskusten edustajien vastaukset (N = 57–63) yhteistyön määrästä sidosryhmien kanssa ja sidos-ryhmien yhteistyökyvystä.

Sidosryhmä	Yhteistyötä vähin-tään muutamia kertoja vuodessa, %	Yhteistyökyky hyvä (erit-täin hyvä tai melko hyvä), %
Metsänhoitoyhdistys	100	95
Metsäteollisuusyritys	90	83
Ympäristökeskus	77	63
Kunnan maatalousviranomainen	76	74
Metsä- ja luonnonvarain oppilaitos	76	80
Kunnan ympäristöviranomainen	72	69
Riistanhoitoyhdistys	70	61
Metsähallitus, metsätalous	70	73
Maaseutukeskus	67	57
Metsäntutkimuslaitos	60	68
4H	59	57
Työ- ja elinkeinokeskus	58	51
Kunnan elinkeinoviranomainen	52	46
Mhy-liitto	47	59
Maataloustuottajain järjestö	47	48
Metsähallitus, luontopalvelut	46	63
Luontomatkailuyritykset	35	36
Luonnonsuojeluyhdistys tai -piiri	27	17
Yliopisto	19	28
Yrittäjien yhdistys	19	20
Maakunnan liitto	17	27
Puu- ja erityisalojen liitto	14	18
Koneyrittäjien liitto	13	20

maakunnan liitto, puu- ja erityisalojen liitto sekä koneyrittäjien liitto (taulukko 2). Vastaajat ovat ko-keneet ammatilliset edunvalvontajärjestöt yllättävän kaukaisiksi sidosryhmiksi. Luultavaa on, että jos ky-symykset olisivat koskeneet itse toimijoita, kuten koneyrittäjiä, olisi nämä koettu hyvin paljon lähei-semmiksi yhteistyötahoiksi.

3.1.2 Yhteistyökyky

Metsäkeskusten vastaajista 95% arvioi metsänhoi-toyhdistysten yhteistyökyvyn hyväksi. Metsäkes-kuksen näkökulmasta hyvä yhteistyökyky on myös metsäteollisuudella, metsä- ja luonnonvara-alan op-pilaitoksilla, Metlalla, kuntien viranomaisilla, Met-sähallituksella, ympäristökeskuksella, riistanhoito-yhdistyksillä, metsänhoitoyhdistysten liitolla, maa-seutukeskuksella, 4H-yhdistyksillä, TE-keskuksella ja maataloustuottajien järjestöillä. Toisaalta ympä-

Kuva 1. Metsä- ja ympäristösidosryhmien vastaajien käsitykset väittämistä ”Metsäkeskukset ottavat huomioon taloudellisen, sosiaalisen, ekologisen ja kulttuurillisen kestävyden” ja ”Metsäkeskukset toimivat puolueettomasti”.

ristökeskuksen yhteistyökykyä piti huonona 21 % ja metsänhoitoyhdistysten liiton yhteistyökykyä 17 % metsäkeskusten vastaajista.

Vain alle 40 % metsäkeskusten vastaajista katsoi seuraavien sidosryhmien yhteistyökyvyn olevan hyvä: luontomatkailuyritykset, yliopistot, maakunnan liitto, koneyritysten liitto, yrittäjien yhdistys sekä puu- ja erityisalojen liitto. Koska sidosryhmien kohdalla ”ei osaa sanoa” -vastauksia oli runsaasti, voidaan tulkita, että kyseiset sidosryhmät ovat enimmäkseen tuntemattomia metsäkeskusten vastaajille, eivätkä välttämättä huonoja yhteistyökumppaneita.

Sen sijaan luonnonsuojeluyhdistyksillä oli metsäkeskusten vastaajien mielestä huono yhteistyökyky. Vastaajista 42 % piti luonnonsuojeluyhdistysten yhteistyökykyä huonona ja ainoastaan 17 % hyvänä.

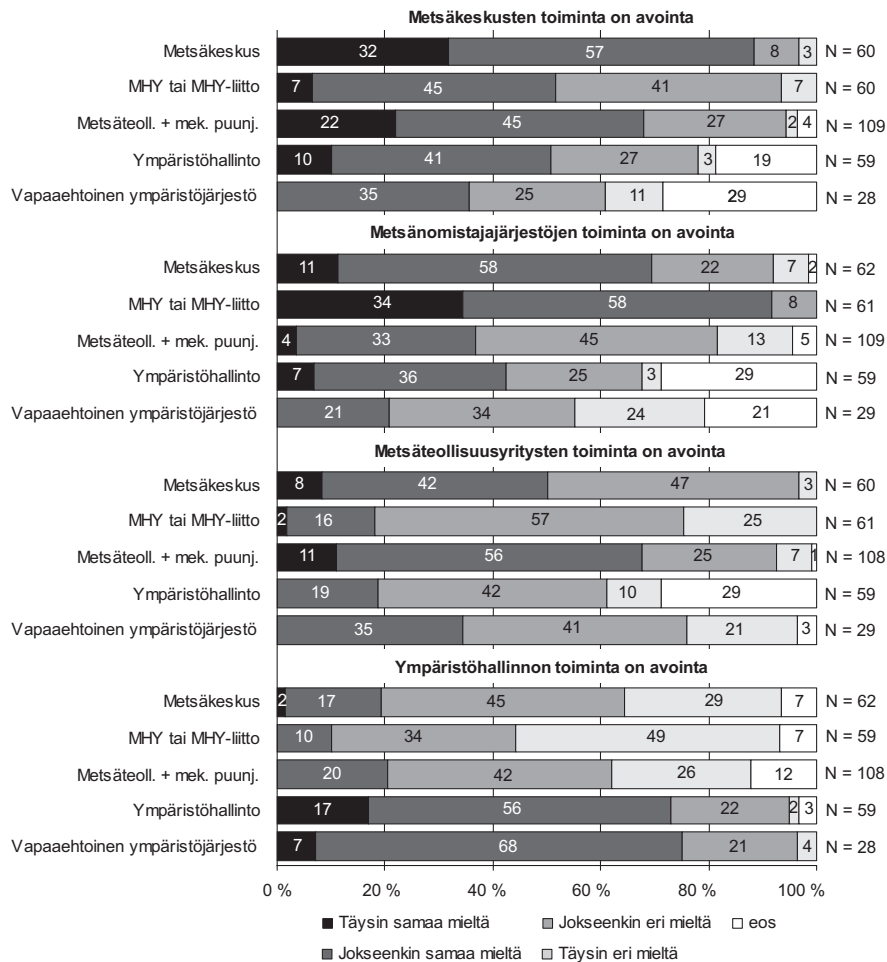
Muiden sidosryhmien edustajien vastaukset tukivat tuloksia ja osoittivat käsityksen yhteistyökyvystä olevan vastavaroista. Esimerkiksi metsäkeskuksen yhteistyökykyä piti hyvänä Metsähallituksen metsätalouden tulostoiminnan kaikki 13 vastaajaa, metsäteollisuuden 90 vastaajasta 85 ja metsänhoitoyhdistysten ja mhy-liittojen 61 vastaajasta 56. Luonnon-

suojelujärjestöjen 28 vastaajasta piti metsäkeskusten yhteistyökykyä 5 hyvänä ja 9 huonona.

3.1.3 Metsä- ja ympäristöalan vastaajien käsitykset eri sidosryhmien toimintakyvystä

Metsäkeskusten, metsänhoitoyhdistysten, metsäteollisuuden, ympäristöhallinnon ja luonnonsuojeluyhdistysten vastaajien keskinäistä suhtautumista toisiinsa kuvaavat mielipideväittämien tulokset (kuvat 1–3). Metsäteollisuuden puunhankintaorganisaatioiden (ts. kemiallisen metsäteollisuuden) ja mekaanisen puunjalostuksen edustajien vastaukset on yhdistetty mielipideväittämien tuloksissa yhdeksi ’metsäteollisuus’-ryhmäksi.

Metsäkeskuksen kyvystä ottaa tasapuolisesti huomioon metsätalouden kestävyden kaikki ulottuvuudet ovat metsäalan sidosryhmät vakuuttuneita, kun taas ympäristöhallinnon ja -järjestöjen edustajat ovat tästä eri mieltä tai epätietoisia (kuva 1). Väite ”Metsäkeskukset toimivat puolueettomasti” sai enemmistön kannatuksen (kuva 1). Puolueettomuutta epäili-

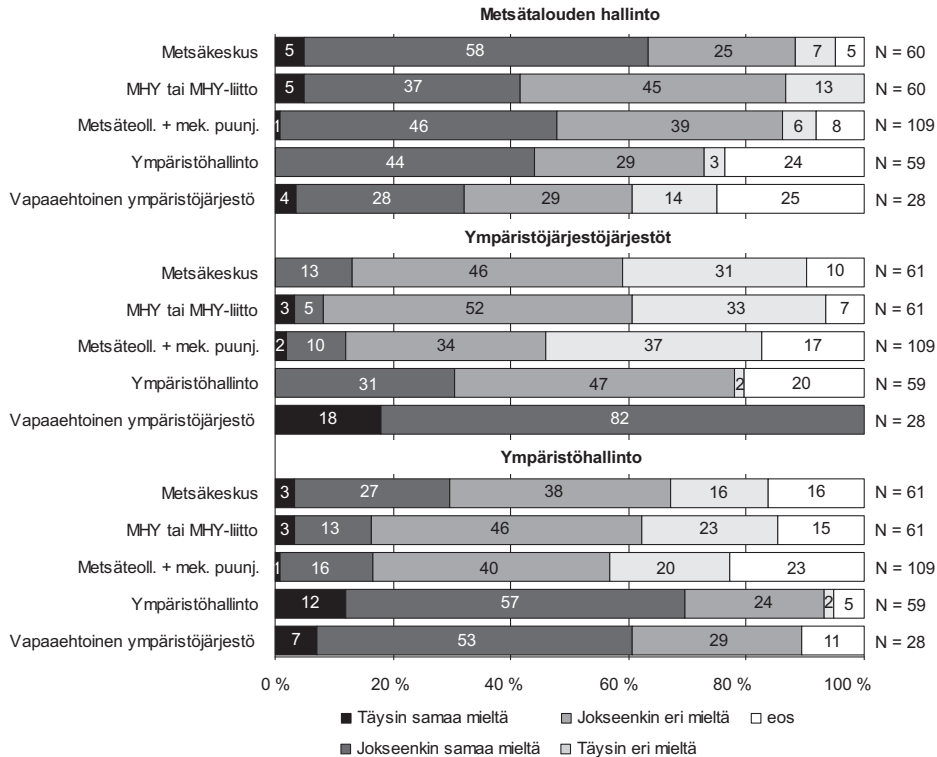
Kuva 2. Metsä- ja ympäristösidosryhmien vastaajien käsitykset omansa ja toistensa organisaatioiden toiminnan avoimuudesta.

vät eniten ympäristöjärjestöt, mutta myös osa metsänhoitoyhdistysten vastaajista.

Yhteistä vastaajille oli, että oman organisaation toimintaa pidettiin yleisesti sekä avoimena että johdonmukaisena. Väitteen ”Metsäkeskusten toiminta on avointa” kanssa enemmistö vastaajista oli samaa mieltä (kuva 2). Eniten eri mieltä väitteen kanssa olivat metsänhoitoyhdistysten vastaajat. Metsänomistajajärjestöjen toimintaa pidettiin yleensä avoimena. Tästä kannasta poikkesivat eniten ympäristöjärjestöjen ja metsäteollisuuden vastaajat. Eri sidosryhmien käsitysten ero oli erittäin merkitsevä (χ^2 -riippumattomuustesti, $p < 0,001$). Vastaajien enemmistön mielestä metsäteollisuusyritysten toiminta ei ole avointa, tosin metsäkeskusten vastaajien mielipiteet

jakaantuvat tasan. Ympäristöhallinnon toimintaa piti avoimena ainoastaan ympäristöjärjestöjen ja -hallinnon vastaajat.

Väitteen ”Julkisen metsätalouden eri alue- ja hallintotasojen (ministeriö, metsäkeskus) toiminta on johdonmukaista” kanssa olivat samaa mieltä metsäkeskusten, ympäristöhallinnon ja metsäteollisuuden vastaajat (kuva 3). Metsänhoitoyhdistysten vastaajien enemmistö oli eri mieltä väitteen kanssa. Ympäristöhallinnon eri tasojen toimintaa pitivät johdonmukaisena ainoastaan ympäristöjärjestöjen ja -hallinnon vastaajat. Ympäristöjärjestöjen eri hallintotasojen toimintaa puolestaan piti johdonmukaisena ainoastaan ympäristöjärjestöjen omat vastaajat.

Kuva 3. Metsä- ja ympäristösidoryhmien vastaajien käsitykset omansa ja toistensa organisaatioiden toiminnan johdonmukaisuudesta eri alue- ja hallintotasolla.

3.2 Metsätalouden päämäärät ja kehittäminen

3.2.1 Metsien käytön ongelmat

Avoimeen kysymykseen ”Luetelkaa kolme mielestänne tärkeintä metsien käyttöön liittyvää ongelmaa” vastasi 580 henkilöä antaen yhteensä 844 kommenttia. Vastaukset voidaan laadullisen analyysin perusteella jakaa neljään ongelmien luokkaan, joista kukin luokka esittää oman näkökulmansa alueellisen metsätalouden ongelmista (taulukko 3). Nämä näkökulmat ovat: 1) perinteisen metsätalouden laiminlyönti 2) puumarkkinoiden ja puunjalostuksen kehittämättömyys, 3) metsäluonnon suojelun laiminlyönti ja 4) pienimuotoisen, monikäyttöön perustuvan metsätalouden väheksyminen.

Perinteisen metsätalouden harjoittamiseen ongelmat johtuivat erilaisista vaikeuksista, joita vuosikymmeniä harjoitettu ja sen aikana hyväksi koettu

metsätalous tällä hetkellä kohtaa. Tärkein perinteisen metsätalouden ongelma on metsänhoitotöiden rästit, joista mainittiin erityisesti taimikon ja nuorten metsien hoito sekä uudistamisrästit, jotka johtuivat myös liiallisesta luontaisen uudistamisen suosimisesta. Myös mm. soiden kunnostusojitusten ja metsäteiden rakentamisen tarve olivat esillä. Hakkuiden kohdentuminen liikaa uudistuskypsyihin metsiin nähtiin vääristävän ikäluokkajakaamaa ja olevan uhkana tulevaisuuden hakkuumahdollisuuksille. Yksi selitys näille ongelmille ja oma merkittävä ongelmansa on metsänomistajakunnan muutokset ja vieraantuminen metsätaloudesta. Metsänomistajat muuttavat pois metsiensä läheisyydestä ja metsänomistus siirtyy mm. perikunnille, jolloin päätöksenteko sekä neuvonta metsäasioissa vaikeutuu. Metsänomistajat ”vieraantuvat” ts. eivät ymmärrä omaa eivätkä metsätalouden parasta ja näin metsänhoitotyöt jäävät tekemättä ja puunmyyntihalukkuus laskee. Metsänhoitotöitä uhkaa myös työvoimapula.

Taulukko 3. Tärkeimmät metsien käyttöön liittyvät ongelmat.

Perinteisen metsätalouden laiminlyönti: (328 kommenttia)	Puumarkkinoiden ja puunjalostuksen kehittymättömyys (318 kommenttia)
<ul style="list-style-type: none"> – Metsänhoitoyöväst – Metsänomistajien vieraantumisen – Metsätalouden huono kannattavuus – Liiallinen luonnonsuojelu 	<ul style="list-style-type: none"> – Huono puun hinta, kuitu- ja hankintapuun heikko kysyntä – Metsäteollisuuden keskittyminen – Mekaanisen puunjalostuksen ja puun energiakäytön vähäisyys
Metsäluonnon suojelun laiminlyönti (58 kommenttia)	Pienimuotoisen, monikäyttöön perustuvan metsätalouden väheksyminen (140 kommenttia)
<ul style="list-style-type: none"> – Vanhojen metsien hakkuut, liian vähän suojelualueita – Monimuotoisuuden väheneminen – Metsätalouden vesistövaikutukset 	<ul style="list-style-type: none"> – Vallitsevan metsänhoidon yksipuolisuus – Hakkuu- ja puuntuotantokeskeisyys – Vaihtoehtoisten metsän hyötyjen – myös rahallisten – väheksyminen

Myös ankarat luonnonolot, kuten soisuus, kivisyys ja muut ympäristötekijät kuten pitkät etäisyydet ja harva tieverkosto ovat ongelmia. Tästä aiheutui mm. huonojen korjuukohteiden lyhyt korjuukausi. Muita ongelmia olivat liiallinen luonnonsuojelu ja metsätalouden huono kannattavuus sekä tähän liittyen valtion tuen vähäisyys.

Edellisten tekijöiden lisäksi Kainuussa ongelmana pidettiin valtion metsäomistusta. Lapissa erityisongelmia olivat porotalous ja metsien omistuskäistä Pohjois-Lapissa. Nykyisistä metsätalouden käytännöistä kritisoitiin liian suurten korjuukoneiden käyttöä mm. ensiharvennuskohteilla. Sitaatit havainnollistavat ongelmia:

- ”Vanhojen metsien hakkuita lisäävä etenkin vajaatuotteisissa kohteissa.”
- ”Metsänomistajien tiedon puute omien metsien käyttö- ja hakkuumahdollisuuksista.”
- ”Metsän käyttö muuhun kuin puun tuotantoon saamassa liian suuren huomion → suojelu, virkistymiseen ym.”
- ”Suojelu pirstoo hakkuita useaan eri paikkaan.”
- ”Mhy-liiton ja metsänhoitoyhdistysten jatkuva jarrutus puukauppaan.”

Toinen keskeinen näkökulma metsätalouden ongelmiin on puumarkkinoiden ja puunjalostuksen kehittymättömyys. Tässä tärkeimmiksi ongelmiksi koetaan puun huonot kanto- ja hankintahinnat sekä kuitupuun ja hankintapuun huono kysyntä. Toisaalta uudistusikäisiä metsiä hakataan liikaa. Usein tämän katsotaan johtuvan metsäteollisuuden keskit-

tymisestä ja kilpailun vähenemisestä. Ongelma onkin puuta jalostavan mekaanisen pienen ja keski-suuren metsäteollisuuden puute sekä liian vähäinen puun hyödyntäminen energiaksi. Esteenä mekaanisen, pitkälle viedyn sekä työllistävän puunjalostuksen syntymiselle on mm. innovaatioiden, laatuosaimisen ja yhteistyön puute. Koska erikoispuumarkkinoita ei ole, kärsivät erikoistuneet puunjalostajat raaka-ainepulasta. Myös metsätalouden työvoimapuula ja liiallinen luonnonsuojelu ovat uhkana mekaanisen metsäteollisuuden kehittämiseksi. Sitaatit kuvaavat tilannetta:

- ”Metsäteollisuuden kartellit tappaa pienet yrittäjät jalostuksesta.”
- ”Liian vähän puun ostajia – suuret yhtiöt sanelevat.”
- ”Puunjalostuksen lisääminen työllisyyden parantajana. Puu viedään pyöreänä.”
- ”Puun jatkojalostaminen, liikeideoiden ja innovaatioiden lisääminen ja puun vienti monissa eri muodoissa.”
- ”Yhteistyön puute maatalous- ja metsäpuolen välillä.”
- ”Puuntuotannossa painotutaan saha- ja sellupuuhun vaikka huonekalutehtailla ym. pk-sektorin laitoksilla on omat tarpeensa.”

Kolmanneksi näkökulmaksi metsätalouden ongelmiin muodostui metsäluonnon suojelun laiminlyönti. Huomattava on, että Kainuusta tähän luokkaan sijoittui vain kahden vastaajan kommentteja. Keskeisimmät ongelmat luonnonsuojelussa ovat vanhojen metsien hakkaaminen, luonnon monimuotoisuuden väheneminen ja metsätalouden haitalliset vaikutuk-

Taulukko 4. Eri sidosryhmien edustajien vastausten jakaantuminen neljään ongelmaluokkaan.

Sidosryhmä	Perinteisen metsätalouden laiminlyönti, %	Puumarkkinat ja puunjalostus, %	Suojelun laiminlyönti, %	Pienimuotoisen metsätalouden väheksyminen, %	Vastauksia, kpl
Metsäkeskus	47	45	3	5	78
MHY tai MHY-liitto	41	55	0	4	88
Ympäristöhallinto	23	26	18	33	61
Aluekehitysviranomainen	35	50	0	15	91
Vapaaehtoinen ympäristöjärjestö	17	17	26	40	47
Koulutus- neuvonta- tai tutkimusorganisaatio	34	35	6	25	65
Metsästys- ja kalastusorganisaatio	32	19	15	34	54
Luontomatkailu	28	22	11	39	18
Metsäteollisuuden puunhankintaorganisaatio	71	27	0	2	86
Mekaaninen puunjalostus	45	45	5	5	20
Paliskuntain yhdistys tai paliskunta	19	15	22	44	27
Metsähallitus, Metsätalous	47	40	7	6	15
Metsähallitus, Luontopalvelut	22	44	11	23	9
Ammatillinen edunvalvontajärjestö	39	59	0	2	51
Muu	40	40	7	13	134
Keskimäärin	39	38	7	16	

set vesistöihin. Muita ongelmia ovat luonnonsuojelun alueiden vähäisyys, sekametsien vähäisyys, teiden liiallinen rakentaminen ja ojittaminen sekä hakkuut lintujen pesintäaikaan. Lisäksi Lapissa otetaan esille porotalouden ympäristövaikutukset. Sitaatit kuvaavat ongelmaa:

”Ojituksia tehdään jatkuvasti siten, että pintavalutusta ei käytetä.”

”Metsien suojelun puutteet rannikkoalueella.”

”Metsälakikohteiden kartoituksen puutteet ja huomiotta jättäminen metsien käsittelyssä, onko Metsäkeskus oikea taho asiaan puuttujaksi?”

”Ei noudateta metsälakia (esim. hakataan puroon asti).”

Neljäs näkökulma alueellisen metsätalouden ongelmiin on se, että monikäyttöön perustuvaa, pienimuotoista metsätaloutta väheksytään. Itse metsien taloudellisessa hyödyntämisessä ei nähdä ongelmaa, vaan nykyisin vallalla olevia metsänhoito- ja käsittelykäytäntöjä kritisoidaan yksipuolisina. Liian voimakkaiden ja yksipuolisten toimenpiteiden vuoksi avohakkuut ovat liian suuria, maanmuokkaus liian järeätä ja metsiköt liikaa yhden puulajin vallitsemia ja liian tasaikäisiä. Avohakkuuta ja voimakkaita maankäsittelymuotoja tulisi välttää erityisesti maisemallisesti ja virkistyskäytöllisesti arvokkailla alueilla.

Monitoimikoneet ovat liian suuria harvennuksissa käytettäväksi ja sekametsiä on liian vähän. Osan soiden ojituksista pidetään turhina ja suorastaan vahingollisina. Liian voimaperäinen metsätalous haittaa muita varteenotettavia ja työllistäviä monikäytön elinkeinoja sekä virkistyskäyttöä ja muita metsien ”henkisiä” arvoja. Muita elinkeinoja ovat mm. matkailu, keräilytuotteiden jalostus ja porotalous. Ainoa metsätalouden toimenpide, jota pitäisi huomattavasti lisätä, on taimikoiden ja muiden ”*risukoiden*” harvennus:

”Visio metsän muunlaisesta kuin hakkuisiin perustuvasta käytöstä puuttuu.”

”Metsien moninaiskäytössä parantamisen varaa, marjoja ja sieniä, yrtejä ei kerätä, jalostavia yrityksiä, poimintaverkostoja ei juuri ole. Mahdollisuudet tällä saralla olisivat mahtavat.”

”Onnettomat metsänkasvatusyritykset soilla.”

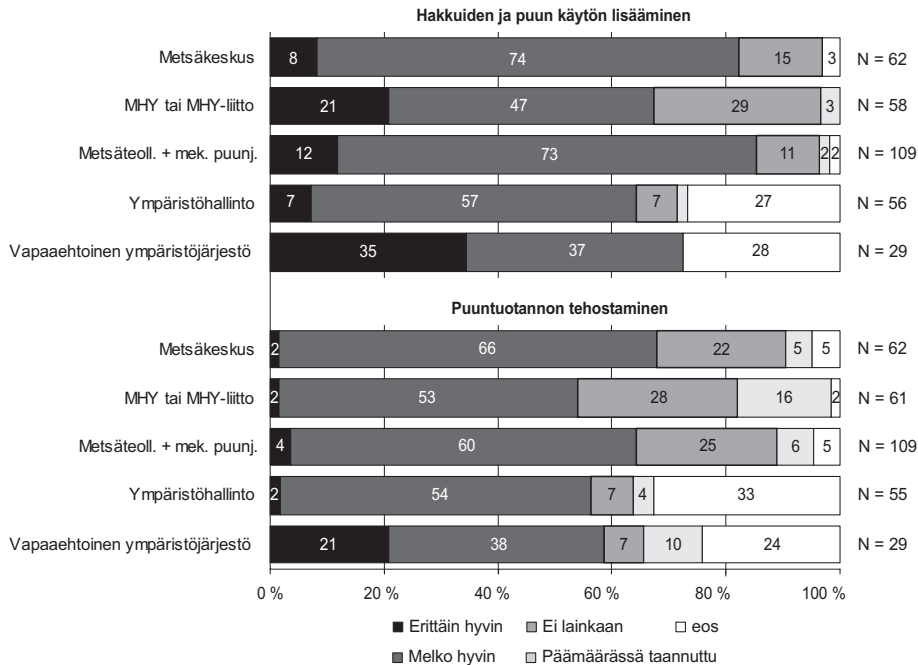
”Huonosti hoidetut metsät. (kuin viidakkoja).”

”Metsiköiden yksipuolistaminen (yksilajinen – tasaikäinen).”

”Maanomistajille enemmän vapautta päättää metsän käytöstä (uudistusmenetelmä).”

”Törkeä hakkuutyö puunkorjuussa (runkoja ajetaan koneella nurin ja suuret latvukset).”

”Koneellisen hakkuutyön kaavamaisuus – isot koneet – aukko – pystykauppa.”

Kuva 4. Edistyminen metsä- ja ympäristösidosryhmien vastaajien mukaan ”Hakkuiden ja puunkäytön lisäämisen” ja ”Puun tuotannon tehostamisen” päämäärissä.

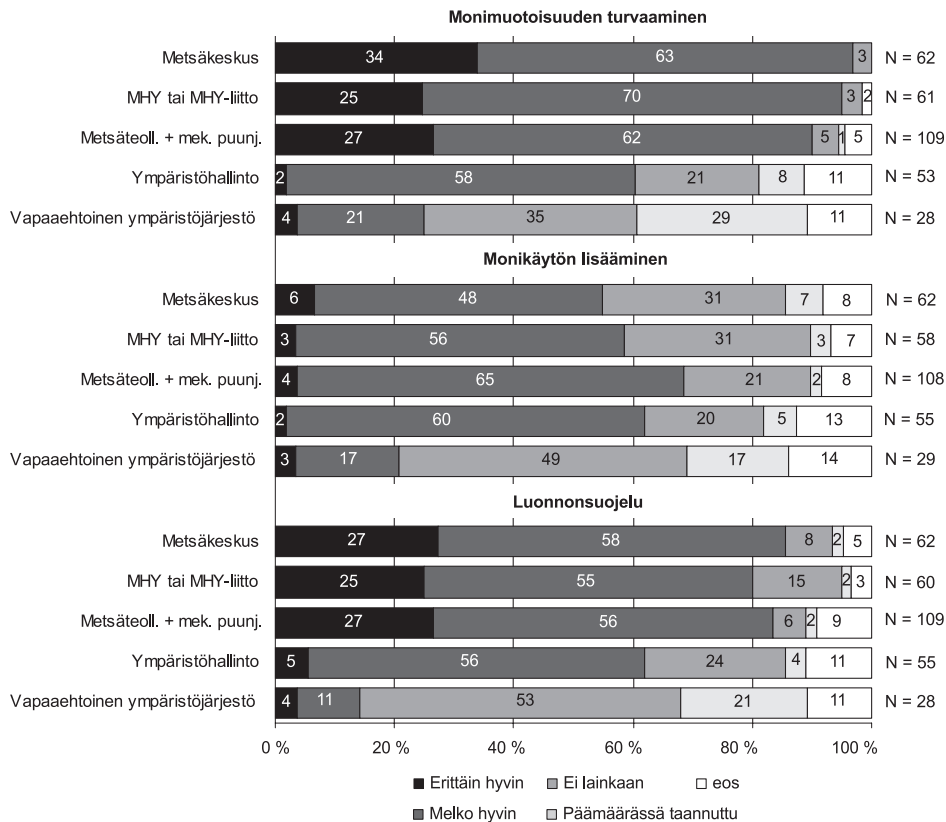
Suhteellisesti keskimääräistä enemmän metsätalouden laiminlyönnin nähtiin ongelmana metsäkeskusten, metsänhoitoyhdistysten, metsäteollisuuden ja Metsähallituksen metsätalouden tulostoiminnon organisaatioissa (taulukko 4). Puumarkkinoiden ja jalostuksen ongelmien luokkaan oli sijoittunut suhteellisesti eniten kommentteja metsäkeskusten, metsänhoitoyhdistysten, aluekehitysviranomaisten, mekaanisen puunjalostuksen, Metsähallituksen metsätalouden ja luontopalveluiden tulostoimintojen sekä ammatillisten edunvalvontajärjestöjen organisaatioista.

Suojelun ongelmaluokkaan sijoittui eniten kommentteja ympäristöhallinnon, ympäristöjärjestöjen, metsästyksen ja kalastuksen sekä paliskuntien organisaatioista (taulukko 4). Pienimuotoisen metsätalouden väheksymistä pidettiin eniten ongelmana ympäristöhallinnon, ympäristöjärjestöjen, koulutuksen neuvonnan ja tutkimuksen, metsästyksen ja kalastuksen, luontomatkojen, paliskuntien ja Metsähallituksen luontopalvelujen organisaatioissa.

3.2.2 Metsä- ja ympäristöalan vastaajien käsitykset metsätalouden kehityksestä

Metsäkeskusten, metsänhoitoyhdistysten ja niiden liittojen, ympäristöhallinnon ja -järjestöjen sekä metsäteollisuuden, (käsittäen sekä metsäteollisuuden puunhankintaorganisaatiot että mekaanisen puunjalostuksen) vastaajien käsitykset metsätalouden edistymisestä näkyvät kuvissa 4–5. Tulosten mukaan kaikkien osapuolten näkemys on, että hakkuiden ja puunkäytön lisäämisen päämäärässä on edistytty (kuva 4). Enemmistön mielestä myös puuntuotannon tehostamisessa on edistytty. Osa metsänhoitoyhdistysten vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, ettei näissä päämäärissä ole edistytty tai että niissä on jopa taannuttu.

Metsien monimuotoisuuden turvaamisen ja ympäristönsuojelun, metsien monikäytön lisäämisen ja luonnonsuojelun päämäärästä useimmat tahot ovat sitä mieltä, että näissä on edistytty (kuva 5). Ainoa kriittinen taho olivat ympäristöjärjestöt, joiden edustajista huomattava osa katsoi ettei päämäärissä ole edistytty tai tulkitsi päämäärissä taannuttu.

Kuva 5. Edistyminen metsä- ja ympäristösidosryhmien vastaajien mukaan ”Metsien monimuotoisuuden turvaamisen ja ympäristönsuojelun”, ”Metsien monikäytön lisäämisen (esim. retkeily, metsästys ja kalastus, luontaistuotteiden hyödyntäminen)” ja ”Luonnonsuojelun” päämäärissä.

3.3 Alueellinen metsäohjelma yhteistyömuotona

3.3.1 Metsäohjelman tunnettuus ja osallistuminen sen laatimiseen

Kyselyyn vastanneista 31 % oli tutustunut metsätalouden alueelliseen tavoiteohjelmaan ja 43 % tiesi ohjelman olevan laadittu (N = 731). Parhaiten ohjelma tunnettiin metsäteollisuudessa, metsänhoitoyhdistyksissä ja Metsähallituksessa (taulukko 5). Huonoimmin ohjelman tunsivat luontomatkailun, paliskuntien sekä metsästys- ja kalastusorganisaatioiden vastaajat. Ero eri sidosryhmien välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä (χ^2 -riippumattomuustestin $p < 0,001$).

Kaikkiaan kyselyn vastaajista 35% oli halukkaita lisäämään osallistumistaan metsäohjelman laadin-

taan ja 13 % osallistumaan saman määrän kuin aiemmin (N = 747). Niitä, jotka halusivat vähentää osallistumistaan tai eivät ole aiemmin osallistuneet eivätkä ole halukkaita vastaisuudessaakaan, oli vastaajien joukossa 20%.

Laskemalla yhteen sidosryhmien vastaajat, jotka ovat halukkaita joko lisäämään osallistumistaan tai osallistumaan saman verran kuin aikaisemmin, nähdään eri sidosryhmien kiinnostus osallistumiseen metsäohjelman laadintaan (taulukko 5). Innokkaimpia osallistumaan ovat ympäristöjärjestöjen edustajat. Myös metsähallituksen, metsänhoitoyhdistysten, paliskuntien sekä metsästys- ja kalastusorganisaatioiden vastaajat olivat kiinnostuneita osallistumisesta. Metsäteollisuuden ja aluekehitysviranomaisten edustajista huomattava osa ilmoitti, ettei ole halukas osallistumaan ohjelman laadintaan.

Taulukko 5. Alueellisen metsäohjelman tunnettuus vastaajien keskuudessa, vastaajien kiinnostus osallistua metsäohjelman laadintaan, sekä käsitykset metsäohjelman vaikuttavuudesta.

Sidosryhmä	Tuntee tai on tietoinen metsäohjelmasta, % (suluissa N)	On kiinnostunut osallistumisesta, % (N)	Uskoo metsäohjelman vaikuttavuuteen, % (N)	Täyttää oman organisaation kannalta tärkeitä tehtäviä, % (N)
Metsähallitus, Metsätalous	100 (13)	62 (13)	77 (13)	82 (11)
Metsäteollisuuden puunhankintaorganisaatio	94 (87)	34 (89)	76 (89)	70 (79)
MHY tai MHY-liitto	93 (58)	62 (61)	85 (59)	75 (51)
Mekaaninen puunjalostus	88 (16)	39 (18)	68 (19)	56 (16)
Metsähallitus, Luontopalvelut	86 (7)	63 (8)	50 (8)	57 (7)
Metsäkeskus	84 (62)	49 (62)	86 (62)	79 (52)
Ammatillinen edunvalvontajärjestö	79 (43)	49 (45)	84 (45)	81 (36)
Aluekehitysviranomainen	78 (81)	41 (84)	77 (84)	56 (71)
Vapaaehtoinen ympäristöjärjestö	74 (27)	70 (27)	69 (29)	36 (28)
Ympäristöhallinto	67 (57)	40 (58)	66 (58)	39 (46)
Koulutus-, neuvonta- tai tutkimusorganisaatio	64 (58)	46 (56)	69 (58)	53 (45)
Muu	64 (131)	42 (133)	67 (132)	54 (109)
Metsästys- ja kalastusorganisaatio	49 (49)	54 (50)	72 (47)	43 (37)
Paliskuntain yhdistys tai paliskunta	48 (23)	58 (24)	61 (23)	26 (19)
Luontomatkailu	42 (19)	47 (19)	53 (19)	27 (15)
Kaikki vastaajat yhteensä	74 (731)	48 (747)	73 (745)	58 (622)

3.3.2 Metsäohjelman vaikuttavuus

Eri sidosryhmistä metsäkeskusten, metsänhoitoyhdistysten ja ammatillisten edunvalvontajärjestöjen vastaajat olivat eniten sitä mieltä, että maakunnallisella metsäohjelmalla on vaikutusta. Kaikkien sidosryhmien vastaajista vähintään puolet uskoi metsäohjelman vaikuttavuuteen. Vähiten metsäohjelman vaikuttavuuteen uskoivat luontomatkailun sekä Metsähallituksen Luontopalveluiden tulostoiminnon edustajat. (Taulukko 5)

Vastaajien tyytyväisyyttä alueelliseen metsäohjelmaan arvioitiin kysymällä, täyttääkö alueellinen metsäohjelma heidän omasta näkökulmastaan katsottuna tärkeitä tehtäviä. Metsähallituksen Metsätalouden tulostoiminnon, ammatillisten edunvalvontajärjestöjen, metsäkeskuksen, metsänhoitoyhdistysten ja kemiallisen metsäteollisuuden vastaajat olivat tyytyväisimpiä ohjelmaan. Vähiten tyytyväisiä ohjelmaan olivat metsästys- ja kalastusorganisaatioiden, ympäristöhallinnon, ympäristöjärjestöjen, luontomatkailun sekä paliskuntien vastaajat. (Taulukko 5)

4 Metsäkeskusten yhteistyöryhmät

Luvussa 3 esitelyjen tulosten perusteella sidosryhmät on ryhmitelty kolmeen yhteistyöryhmään taulukossa 6. Metsäkeskusten sidosryhmät on sijoitettu kiinteään, kontaktimaiseen tai harvinaiseen ryhmään. Metsäkeskusten kiinteään yhteistyöryhmään kuuluvat niiden itsensä lisäksi metsänhoitoyhdistykset ja metsäteollisuus. Metsäkeskuksilla on hyvä käsitys näistä tahoista (kuvat 2–3). Metsänhoitoyhdistyksillä ja metsäteollisuudella on myös enimmäkseen hyvä käsitys metsäkeskuksista. Metsänhoitoyhdistykset tosin jonkin verran kyseenalaistavat mm. metsäkeskusten puolueettomuutta ja avoimuutta. Metsänhoitoyhdistykset ja teollisuus arvioivat toisiaan jonkin verran kriittisesti. Kaikkien kiinteän yhteistyöryhmän jäsenten näkemykset ympäristöhallinnosta ja ympäristöjärjestöistä ovat kriittisiä. (Kuvat 1–3.)

Kiinteän yhteistyöryhmän jäsenten näkökulma metsätalouden ongelmiin oli lähinnä “perinteisen metsätalouden laiminlyönnit” sekä “puumarkkinoiden ja jalostuksen kehittymättömyys” (taulukko 6). Jälkimmäistä ongelmaa ei tosin noteerattu kemiallisen metsäteollisuuden puunhankintaorganisaatiois-

Taulukko 6. Metsäkeskusten yhteistyöryhmät.

Yhteistyöryhmä	Suhtautuminen metsätalouden ongelmiin ^{*)}	Suhde alueelliseen metsäohjelmaan
Kiinteä Metsäkeskus Metsänhoitoyhdistys Metsäteollisuus	Yhtenäinen: MET, PUU MET, PUU MET, PUU	– metsätalouden kehitys suotuisa – osallistuu ja tuntee AMO:n, joka toteuttaa organisaatiolle tärkeät tehtävät
Kontaktimainen Metsähallitus, Metsätalous Metsähallitus, Luontopalvelut Ympäristöhallinto Oppilaitokset, Metla, yliopistot, 4H Kuntien viranomaiset, maakuntien liitot, maaseutukeskukset, TE-keskukset Riistanhoitoyhdistykset Maataloustuottajain järj., mhy-liitot, yrittäjien yhdistykset, Koneyrittäjien Liitto, Puu- ja erityisalojen liitto	Vaihtelee esim.: MET, PUU PUU, SUO, MON SULO, MON MON PUU SULO, MON PUU	– enimmäkseen AMO tunnetaan hyvin ja ja siihen ollaan enimmäkseen tyytyväisiä
Harvinainen Luontomatkailuyritykset Paliskunnat Ympäristöjärjestöt	Yhtenäinen: MON, SUO MON, SUO MON, SUO	– ohjelma tunnetaan huonosti, toteuttaa heikosti omia tavoitteita – innostusta osallistua aiempaa enemmän

^{*)} Ongelmat: MET = perinteisen metsätalouden laiminlyönti, PUU = puumarkkinoiden – ja jalostuksen kehittymättömyys, SUO = metsäluonnon suojelun laiminlyönti ja MON = Pienimuotoisen, monikäyttöön perustuvan, metsätalouden väheksyminen.

sa, vaan ainoastaan mekaanisessa puunjalostuksessa. Kiinteän ryhmän jäsenet ovat tyytyväisiä metsätalouden kehitykseen tähän mennessä mm. puun käytön lisäämisen, puun tuotannon tehostamisen, monimuotoisuuden turvaamisen, monikäytön lisäämisen ja luonnonsuojelun suhteen (kuvat 4–5).

Kaikki kiinteän ryhmän jäsenet tunsivat alueellisen metsäohjelman hyvin. Metsäteollisuuden edustajilla ei ole halukkuutta lisätä osallistumistaan alueellisten metsäohjelmien muodostamisprosessiin. Metsäohjelman uskotaan toteuttavan hyvin omalle organisaatiolle tärkeät tehtävät.

Kontaktimaiseen yhteistyöryhmään kuuluu suurin osa kyselyssä esillä olleista sidosryhmistä (taulukko 6). Tähän ryhmään kuuluvat Metsähallitus, ympäristöhallinto, oppilaitokset, kuntien viranomaiset, Metla, riistanhoitoyhdistykset, maaseutukeskukset, maataloustuottajien järjestöt, 4H, työ- ja elinkeinokeskukset, metsänhoitoyhdistysten liitot, yliopistot, maakuntien liitot, yrittäjien, koneyrittäjien, sekä puu- ja erityisalojen työntekijöiden sidosryhmät. Kontaktimaisen yhteistyöryhmän jäsenet ovat yh-

teistyössä metsäkeskuksen kanssa enemmän tai vähemmän tarpeiden ja tilanteiden mukaan.

Kontaktimainen yhteistyöryhmä on hajanainen näkökulmissaan metsätalouden ongelmiin (taulukko 6). Metsähallituksen metsätalouden tulostoinnolla vahvin näkökulma on “perinteisen metsätalouden laiminlyönti” ja “puumarkkinoiden kehittymättömyys”, joista jälkimmäinen oli myös aluekehitysviranomaisten ja Metsähallituksen luontopalveluiden korostama näkökulma. “Luonnonsuojelun laiminlyönnin” näkökulma oli vahvin ympäristöhallinnolla ja riistanhoitoyhdistyksillä. “Pienimuotoisen, monikäyttöön perustuvan, metsätalouden” näkökulma oli vahva oppilaitoksilla ja Metsähallituksen Luontopalveluilla.

Alueellinen metsäohjelma tunnetaan hyvin kontaktimaisessa yhteistyöryhmässä. Parhaiten ryhmässä ohjelman tuntee Metsähallitus. Huonosti ohjelman tunsivat riistanhoitoyhdistykset. Metsähallituksen Luontopalveluissa, riistanhoitoyhdistyksissä ja jossain määrin myös ympäristöhallinnossa ollaan halukkaita lisäämään osallistumista alueelli-

sen metsäohjelman laatimisprosessiin. Aluekehitysviranomaiset eivät puolestaan ole halukkaita lisäämään osallistumistaan. Omalta näkökannalta metsäohjelma toteuttaa parhaiten Metsähallituksen metsätalouden tulostoiminnan tavoitteet. Huonoimmin ohjelma toteuttaa riistanhoitoyhdistysten ja ympäristöhallinnon tavoitteet.

Harvinaiseen ryhmään kuuluvat luontomatkailuyritykset, ympäristöjärjestöt ja paliskunnat (taulukko 6). Harvinaisen ryhmän jäsenten näkemykset metsätaloudesta ovat merkittävästi erilaisia verrattuna kiinteän ryhmän näkemyksiin. Ympäristöjärjestöt, paliskunnat ja luontomatkailuyritykset korostivat kahta näkökulmaa alueellisen metsätalouden ongelmina: "luonnonsuojelun laiminlyöntiä" ja "pienimuotoisen metsätalouden väheksymistä". Harvinaisen ryhmän jäsenten ote alueelliseen metsäohjelmaan on heikoin, sillä paliskunnat ja luontomatkailuyritykset tuntevat huonoimmin metsäohjelman. Lisäksi metsäohjelma toteuttaa heikosti paliskuntien, luontomatkailuyritysten ja ympäristöjärjestöjen kannalta tärkeitä tehtäviä. Ympäristöjärjestöt ja paliskunnat haluaisivat lisätä osallistumistaan metsäohjelmien muodostamisprosessiin.

5 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Kyselyssä esille tulleet tulokset eivät olleet yllättäviä, vaan vastannevat hyvin esim. alueellisten metsäohjelmien kanssa työskentelevien metsäammattilaisten kokemuksiin. Alueellisia metsäohjelmia koostettaessa painottuvat perinteiset metsätalouden kehitysnäkymät ja tarpeet, kuten metsävarojen kehittyminen ja hakuumahdollisuuksien hyödyntäminen (Esim. Etelä-Pohjanmaan metsäohjelma... 2001). Muitakaan metsän käyttömuotoja ei ole unohdettu, vaan ne otetaan huomioon ja ne myös rajoittavat metsätalouden toimia.

Alueellisia metsäohjelmia voidaan pitää uudenaikaisena kenttänä (Bourdieu 1975), jossa maakunnissa luodaan paikallista määritelmää metsätaloudelle. Eri sidosryhmät yrittävät sisällyttää omaa näkökulmaansa metsätalouden tapaan määritellä kestävä metsätalous ja siinä tehtävät toimenpiteet. Nykyisin vallalla oleva kestävä metsätalouden diskurssi

määrittelee sen, mitkä asiat ovat merkittäviä ja tärkeitä. Se myöskin määrittää sen, ketkä ovat oikeita tahoja puhumaan asioista, osallisia ja asiantuntijoita (Foucault 1991). Vallitsevasta diskurssista syrjässä olevat sidosryhmät yrittävät saada omia tavoitteitaan sisällytettyä kestävä metsätalouden määritelmään.

Tutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, että metsätalouden sidosryhmistä luontomatkailuyritykset, paliskunnat ja ympäristöjärjestöt kokevat olevansa jossain määrin sivussa alueellisen metsätalouden keskustelun kentässä. He korostavat vallinnutta diskurssia enemmän monikäyttöön perustuvan metsätalouden ja metsäluonnon suojelun laiminlyönnin ongelmia. Yksi syy näiden asioiden vähäiseen korostamiseen alueohjelmatyössä lienee se, että niiden laaja huomioon ottaminen edellyttäisi toimia, jotka poikkeavat huomattavasti nykyisestä metsänhoidon menetelmistä ja korjuuteknologisista ratkaisuista. Tästä johtuen tarvittavat toimet näyttäisivät epärationaalisilta vallitsevan diskurssin näkökulmasta.

Normatiivinen, metsäpoliittinen kysymys on se, halutaanko vallitsevaa maakunnallista suunnittelumenetelyä järjestelmällisesti kehittää yhteistoiminnallisen suunnittelun suuntaan (esim. Healey 1997). Aluekehityksen kannalta on tärkeää, että ylempien tahon poliittiset ohjauskeinot kohdentuvat tukemaan alueen kehittymistä sen omista, sille luontaisista, lähtökohdista (Hyttinen ja Niskanen 1999). Toisin sanoen aluekehityksen hankkeiden pitäisi perustua alueen omiin vahvuuksiin ja sen omien toimijoiden innovatiiviseen ja sitoutuneeseen toimintaan (Glasbergen 1996).

Juuri tästä näkökulmasta olisi tärkeää ottaa tarkasteltavaksi kaikenlaiset metsätalouden kehittämistä esitetyt näkökulmat. On muistettava, että myös tavanomaisista käytännöistä poikkeavat näkökulmat ovat kuitenkin jollekin alueelliselle intressiryhmälle tärkeä kysymys. Kaikkien näkökulmien toteuttamismahdollisuuksia, seurauksia, hyviä ja huonoja puolia olisi kyettävä analysoimaan. Tuomalla kaikenlaiset näkökulmat keskustelun kenttään edistetään keskustelua aluekehityksestä. Mahdottomilta vaikuttavat ideat voivat poikia toteuttamiskelpoisia innovaatioita jonkun toisen tahon puolelta. Siksi erilaisten ongelmakuvien ja tulevaisuuden visioiden kuvaus ja analyysi voisi olla paikallaan alueellisissa metsäohjelmissa, vaikka näitä asioita ei suuremmin

otettaisikaan huomioon toimenpideohjelmassa.

Adaptiivisen suunnittelun ja hallinnoinnin (Lee 1993) näkökulmasta tällainen monipuolinen palaute olisi tärkeää myös ylemmälle metsähallinnon tasolle, tässä tapauksessa Maa- ja metsätalousministeriölle. Metsäkeskukset ovat saaneet kokemuksia ministeriön ohjaaman politiikan (alueellisten metsäohjelmien muodostamisen) seurauksista. Seurauksista olisi informoitava ministeriötä, jonka uusien toimenpiteiden olisi perustuttava maakunnista saadusta palautteesta muodostettuun kokonaiskäsitukseen.

Tehty kyselytutkimus on metsäkeskusten ja niiden sidosryhmien yhteistyöryhmiä kuvaileva esitutkimus. Samalla se palveli metsäkeskusten käytännön tarvetta saada tietoa sidosryhmien näkemyksistä alueellisten metsäohjelmien päivittämistä varten. Kyselyn kvantitatiivinen osa analysoitiin kuvailevalla tasolla ristiintaulukoinnin ja khi²-riippumattomuustestin avulla. Kyselyaineiston avoimien vastausten analysointi laadullisilla menetelmillä syvensi kuvaa alueellisen metsätalouden ongelmista. Analyysi nosti esille erilaisia, monivaihteisia ja osittain ristiriitaisia näkökulmia metsätalouden ongelmiin. Juuri metsiin liittyvien arvojen monipuolisuuden esille tuominen on laadullisen analyysin vahvuus.

Tutkimuksessa keskityttiin metsäkeskuksen ja eri sidosryhmien välisiin suhteisiin lähinnä metsäkeskusten näkökulmasta. Mieli-pidevääntämien vastauksista voi päätellä, että saatu mielikuva – hyvä tai huono – toisesta sidosryhmästä leimaa vastauksia johdonmukaisesti. Mielenkiintoinen kysymys onkin, millaisia ennakkoluuloja vallitsee alueellisen metsätalouden verkoston eri osapuolilla. Tämä korostaa myös tarvetta laajentaa tutkimuksen näkökulmaa metsäkeskuksen ulkopuolelle. Lisäksi tarkempaa tietoa tarvittaisiin yhteistyön muodoista ja sisällöstä. Millaista yhteistyö on esim. metsäkeskuksen ja maaseutukeskuksen tai kunnan maatalousviranomaisten kanssa? Millainen yhteistyö edistää aluekehitystä? Jatkotutkimuksen aiheena onkin yhteistyön tarkempi analyysi: sen toimintamallien tutkiminen formaalin verkostanalyysin (Wasserman ja Faust 1994), tapaustutkimuksen (Yin 1994) ja toimintatutkimuksen (Kasvio 1994) keinoin usean toimijan näkökulmasta.

Kiitokset

Kysely on toteutettu osana hanketta “Pohjoisen metsäkeskukset kohti avointa, oppivaa organisaatiota” ja siihen ovat osallistuneet Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin metsäkeskukset. Tutkimusta ovat tukeneet Suomen Akatemia, Metsämiesten säätiö ja Suomen Luonnonvarain Tutkimussäätiö. Oulun Seudun Ammattikorkeakoulu on ollut mukana yhteistyössä. Kyselyn käytännön toteutuksessa ovat olleet mukana opiskelijat Annamari Sopanen ja Kaija-Leena Väisänen. Kaksi esitarkastajaa antoivat hyödyllisiä käsikirjoitusta koskeneita kommentteja. Kiitämme yllämainittuja.

Kirjallisuus

- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere. 281 s.
- Bourdieu, P. 1975. The specificity of the scientific field and the social conditions of the progress of reason. *Social Science Information* 14(6): 19–47.
- Carrol, A.B. & Näsi, J. 1997. Understanding stakeholder thinking: themes from a Finnish conference. *Business Ethics* 6(1): 46–51.
- Etelä-Pohjanmaan metsäohjelma 2001–2005. 2001. Metsäkeskus Etelä-Pohjanmaa. 64 s.
- Foucault, M. 1991. Politics and the study of discourse. Julkaisussa: Burchell, G., Gordon, C. & Miller, P. (toim.). *The Foucault effect. Studies in governmentality with two lectures and an interview with Michel Foucault.* The University of Chicago Press, Chicago. s. 53–72.
- Glasbergen, P. 1996. Learning to manage the environment. Julkaisussa: Lafferty, W.M. & Meadowcroft, J. (toim.). *Democracy and the environment: problems and prospects.* Edward Elgar, Cheltenham. s. 175–193.
- Granovetter, M. 1985. Economic action and social structure: the problem of embeddedness. *American Journal of Sociology* 91(3):481–510.
- Healey, P. 1992. Planning through debate. The communicative turn in planning theory. *Town Planning Review* 63(2): 143–162.
- Healey, P. 1997. Collaborative planning. Shaping places in fragmented societies. Macmillan. 333 s.
- Hyttinen, P. & Niskanen, A. 1999. Practical experiences from the formulation of regional forestry programmes

- in Finland. Julkaisussa: Niskanen, A. & Väyrynen J. (toim.). Regional forestry programmes: a participatory approach to support forest based regional development. *EFI Proceedings* 32: 74–81.
- Hytönen [Leskinen], L.A. 2000. Osallistamismenetelmät metsätalouden päätöksenteossa. *Metsätieteen aikakauskirja* 2000/3: 443–456.
- Johanson, J., Mattila, M. & Uusikylä, P. 1995. Johdatus verkostotutkimukseen. *Kuluttajatutkimuskeskus. Menetelmäraportteja ja käsikirjoja* 3/1995. 122 s.
- Kasvio, A. 1994. Työelämän muutos ja toimintatutkimus. *Sosiologia* 31(1): 24–34.
- Kivinen, K. 1999. Yhteistyö metsätalouden alueellisten tavoiteohjelmien laadinnassa. Tutkimuskohteena Kainuun ja Pirkanmaan ohjelmat. *Diskurssi OY, Helsinki*. 43 s.
- Lee, K.N. 1993. *Compass and gyroscope. Integrating science and politics for the environment*. Island Press, Washington D.C. 244 s.
- Leskinen, L.A. 2002. Changes and Challenges of Public Participation in Regional and Local Forestry in Finland. *Käsikirjoitus*: 23 s.
- Loikkanen, T., Simojoki, T. & Wallenius, P. 1997. Osallistavan suunnittelun opas luonnonvara-ammattilaisille. *Metsähallitus, Kuopio*. 96 s. Metsälaki 1093/1996.
- Nonaka, I. & Takeuchi, H. 1995. The knowledge-creating company. How Japanese companies create the dynamics of innovation. *Oxford University Press*. 284 s.
- Ollonqvist, P. 2002. Collaboration in the forest policy arena in Finland – from neo-corporatist planning to participatory program preparation. Julkaisussa: Gislerud, O. (toim.): National forest programmes in European context. *Proceedings of the congress held in Oslo in September 29th–31st 2001*. *EFI proceedings*. Painossa.
- Ranta, E., Rita, H. & Kouki, J. 1989. *Biometria. Tilastotiedettä ekologeille*. Yliopistopaino, Helsinki. 569 s.
- Tikkanen, J. & Ala-aho, H. 1997. Maakuntatason strateginen metsäsuunnittelu. Pohjois-Pohjanmaan metsästrategiaprojektiin osallistuneiden näkemys projektista ja maakunnallisen kehittämisohjelman merkityksestä. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 654. 21 s + liitteet.
- Wallenius, P. 2001. Osallistava strateginen suunnittelu luonnonvarojen hoidossa. *Metsähallituksen metsätalouden julkaisu* 41. 310 s. + liitteet.
- Wasserman, S. & Faust, K. 1994. *Social network analysis*. Cambridge University Press. 825 s.
- Yin, R.K. 1994. Case study research. Design and methods. *Applied social research methods series* 5. Sage Publications, London. 171 s.

25 viitettä